

U potrazi za pisanim izvorima o minojskoj Potniji

Tijekom trajanja minojske civilizacije na Kreti i na još nekim otocima Egejskoga mora rabila su se dva pisma: kretsko hijeroglifsko pismo i linear A. Oba su, nažalost, još nedešifrirana, ali priroda predmeta na koje su nanesena daje naslutiti kakvi su sadržaji bili njima ispisani. Oba su uglavnom zabilježena na glinenim pločicama administrativne namjene koje su i nađene u dijelovima minojskih zdanja koja bi se mogla protumačiti kao skladišta ili arhivi. No, postoji još čitav niz predmeta sa zapisima koji se ne mogu povezati s administracijom jer su nađeni u grobnicama ili u minojskim svetištima. Na njima je druga grupa natpisa koja je posebno značajna budući da su možda votivnoga karaktera. Na nekima se pojavljuje tzv. „minojska libacijska formula“ s riječju A/JA-SA-SA-RA koja se učestalo ponavlja. Riječ je protumačena kao moguće božičino ime. Možda je to upravo ona koja se pojavljuje na minojskim ikonografskim prikazima, koju provizorno nazivamo Potnijom i smatramo vrhovnim minojskim božanstvom, točnije svojevršnom Božicom Majkom. U članku se razmatraju spomenuti votivni natpisi te još neki koji možda sadrže referencije na minojska ženska božanstva.

Tijekom drugoga tisućljeća prije Krista, točnije od oko 1900-1450. g. pr. Kr., na otoku Kreti cvjetala je civilizacija koja je prema kralju Minosu, legendarnome vladaru grada Knosa, provizorno nazvana minojskom. To joj je ime nadjenio Sir Arthur Evans koji je 1900. g. pr. Kr. počeo iskopavati lokalitet Knos i pod tisućljetnim naslagama zemlje otkrio najveću zasad poznatu minojsku palaču.¹ Jedino će ta palača, od njih ukupno osam, preživjeti propast minojske civilizacije oko 1450. g. pr. Kr. Naselili su je novopridošli osvajači s grčkoga kopna – Mikenjani – i preuredili u središte iz kojeg su vladali cijelom Kretom.

Mikenjani su po dolasku na Kretu izumili pismo koje je Arthur Evans nazvao linear B. Bilo je to prvo grčko pismo, korišteno oko 700 godina prije negoli je uveden grčki alfabet. Bilo je silabičke prirode, što znači da je svaki znak stajao za jedan slog; poznajemo devedesetak takvih silabograma. Uz njih su se još rabili ideogrami za oznaku raznih dobara, životinja ili ljudi, te znakovi za brojeve i mjerne jedinice. Većina natpisa bila je na glinenim pločicama na kojima se zapisivalo koja je vrsta i količina robe stizala u palaču ili se iz nje distribuirala. Nešto natpisa odnosi se i na nadnice radnicima ili daće bogovima. Osim u Knosu,

¹ EVANS 1921-1935.

pločice na pismu linear B otkrivene su i na niz prominentnih mikenskih lokaliteta na grčkome kopnu, primjerice u Pilu, Tebi, Miken, Tirintu, Eleuzini itd.²

Sir Arthur Evans ispravno je zaključio da je pismo linear B nastalo na temeljima ranijega minojskog pisma linear A, ali ga unatoč višedesetljetnim naporima nije uspio dešifrirati. Linear B dešifrirao je 1952. godine mladi britanski arhitekt Michael Ventris, dokazavši da je jezik natpisa grčki.³ Tekstove na pismu linear A još ne možemo razumijeti. Razlog tome je malen broj sačuvanih natpisa te nepoznat jezik. Budući da linear A i linear B dijele oko 80 % znakovlja, može se pretpostaviti da je fonetska vrijednost zajedničkih znakova bila istovjetna, pa se čitanje silabograma pisma linear B može primijeniti na odgovarajuće silabograme pisma linear A. Stoga natpise lineara A možemo pročitati, ali smisao pročitanih tekstova zbog nepoznata jezika (koji očito nije bio indoeuropski) ostaje nedokučiv. Upravo zato se kaže da je pismo linear A još nedešifrirano.⁴ Paraleleno s njime na minojskoj se Kreti upotrebljavalo još jedno pismo koje je Evans bio nazvao kretskim hijeroglifskim pismom. Poslije se pokazalo da je i ono silabičke, a ne piktografske prirode. Poznajemo ga s maloga broja natpisa i također još nije dešifrirano.⁵

Tekstovi pisma linear B bili su mahom administrativne prirode pa su tako i nađeni u dijelovima palača koji su služili kao skladišta ili arhivi. Tekstovi na linear A pismu su također administrativni (dakle, također zapisani na glinenim pločicama te još nekim drugim tipovima glinenih administrativnih dokumenata) ili, pak, ritualni jer su urezani na predmetima koji su nađeni u minojskim svetištima i očito su imali neku ritualnu namjenu. Možemo protumačiti da je jedan manji dio natpisa linear A pisma „osobne“ naravi, pošto su urezani na predmetima osobne prirode (npr. na metalnome nakitu), koji su uz vlasnike bili polagani u grobove kao prilozima.⁶

Skupina ritualnih natpisa na pismu linear A u ovom je pregledu bitna. Pedesetak ih je i uglavnom su otkriveni, kao što je rečeno, na lokalitetima koji su protumačeni kao svetišta. Među njima prednjače tzv. svetišta na vrhuncu brda (*peak sanctuaries*).⁷ Najveći broj natpisa pojavljuje se na kamenim posudama i stolovima (uglavnom izrađenim od kretskog tamnog kamena steatita) koji su vjerojatno služili

² DUHOUX i MORPURGO DAVIES 2008-2014; SHELMERDINE i BENNET 2008; PALAIMA 2010.

³ VENTRIS i CHADWICK 1956.

⁴ DUHOUX 1989; 1998.

⁵ Za koncizan pregled kretskog hijeroglifskog pisma i linear A pisma v. YOUNGER i REHAK 2008; TOMAS 2010.

⁶ TOMAS 2002: 52-54; 2003, 131.

⁷ Za minojska svetišta na vrhuncu brda v. PEATFIELD 1983; 1990; KYRIAKIDIS 2005; LUPACK 2010: 252-253.

za žrtve ljevanice pa su nazvani libacijskim stolovima (*libation tables*).⁸ Ime im je nadjenao Arthur Evans 1896. g., po pronalasku prvoga stola u pećini Psihro na kretsčkoj planini Dikta. To je ujedno i dosad najveći pronađeni libacijski stol. Na gornjoj je površini imao čak tri recipijenta. Sačuvan je u fragmentarnom stanju, dva se ulomka danas čuvaju u muzeju Ashmolean u Oxfordu, a jedan u muzeju Louvre u Parizu. Stol je važan i zato što je na njemu uz rub gornje plohe (Sl. 1) urezan prvi otkriveni natpis na pismu linear A.⁹

Najveći broj minojskih kamenih libacijskih stolova pronađen je u svetištu na vrhu planine Juktas iznad Knosa. Ostali su pronađeni u raznim drugim svetištima diljem Krete, a s natpisima ih je ukupno četrdesetak.¹⁰ Ostali „ritualni“ tekstovi na pismu linear A nalaze se na nekoliko kamenih kutlača, glinenih posuda, metalnih i kamenih sjekira te na jednoj glinenoj figurici. Svi su natpisi urezani, osim na glinenim posudama na kojima su slikani.¹¹

Sintaksa administrativnih tekstova na pismu linear A veoma je rudimentarna (uglavnom su to nabrojani toponimi, antroponimi ili nazivi proizvoda), dok je sintaksa na ritualnim natpisima nešto složenija. Jedino u toj skupini možemo govoriti o zapisanim rečenicama. Neki ritualni natpisi imaju repetitivan tekst koji bi mogao biti neka religijska fraza (tj. rečenica koja se učestalo ponavljala tijekom obreda) pa se naziva minojskom libacijskom formulom. Ona se razmatra već više desetljeća. Zapravo, različiti autori predložili su u formuli različite leksičke kombinacije te, naravno, različita tumačenja.¹² Prema recentnim tumačenjima formula se sastoji od osam riječi. Neke se uvijek ponavljaju, dok druge variraju od natpisa do natpisa. Druga i treća riječ po redu obično se tumače kao ime dedikanta, tj. osobe koja je predmet s natpisom donijela u svetište kao zavjetni dar ili je u njemu prinijela zavjetnu žrtvu koja je, vjerojatno, opisana natpisom na predmetu.¹³

Evo primjera minojske libacijske formule s kamenog žrtvenog stola koji je nađen u Palekastru (PK Za 11; Sl. 2. i 3):

A-TA-I-*301-WA-JA A-DI-KI-TE PI-TE-RIA-KO-A-NE JA-SA-SA-RA-ME
U-NA-RU-KA-NA-TI I-PI-NA-MA SI-RU-TE I-NA-JA-PA-QA¹⁴

Tekst su Younger i Rehak (2008, 177) preveli ovako: „Oh! At Mt. Dikte, Piteri and Akoane dedicate [this] to Jasasara, something, something, and something“.

⁸ Minojska praksa libacija razmatra se u DAVIS 2014, 99-125. Koncizan pregled minojske religije može se naći u YOUNGER i REHAK 2008, 165-170.

⁹ EVANS 1897, 350-361; 1921, 626-630.

¹⁰ NIKOLIDAKI i OWENS 1994, 151.

¹¹ GODART i OLIVIER 1982; TOMAS 2002, 49-54.

¹² Za pregled ranijih tumačenja v. SCHOEP 1994, 10-11.

¹³ DUHOUX 1989, 85-86; YOUNGER i REHAK 2008, 176.

¹⁴ Transliteracija prema YOUNGER i REHAK 2008, 177. Zvezdica (asteriks) ispred broja *301 u transliteraciji znači da se ne zna fonetska vrijednost silabograma kojemu je u silabaru pisma linear A dodijeljen redni broj 301.

Očito, tri zadnje riječi, koje bi mogle označavati predmete ili stvari dane kao zavjetni dar, nisu prepoznate. Međutim, nije sigurno jesu li se zadnje riječi uopće odnosile na predmete/stvari i treba li cijelu frazu prevesti kako je predloženo. Koliko god bio atraktivan ovaj prijevod, do dešifriranja pisma linear A ostaje hipotetički.

U minojskoj libacijskoj formuli jedna je riječ posebno česta, dakle, popularna – A/JA-SA-SA-RA-(ME).¹⁵ Ujedno je to i najučestalija riječ u korpusu pisma linear A. U cijelom ili fragmentarnom obliku¹⁶ pojavljuje se dvadesetak puta, i to samo na ritualnim predmetima. Nikada nije na glinenim pločicama, dakle, u natpisima administrativnoga karaktera.¹⁷

Riječ je protumačena kao moguće božičino ime. Možda je to upravo ona koja se pojavljuje na minojskim ikonografskim prikazima, koju provizorno nazivamo Potnijom i smatramo vrhovnim minojskim božanstvom, točnije, svojevrsnom Božicom Majkom. Već je Evans bio pretpostavio da učestala pojava ove riječi na ritualnim posudama sugerira da je označavala minojsku božicu.¹⁸ Owens je, pak, spekulativno predložio da je A/JA-SA-SA-RA ime božice koja se može povezati s hetitskom Esha-sara ili levantskom Asherah.¹⁹ Zamisao se temelji isključivo na zvučnoj sličnosti minojske riječi s imenima spomenutih božica, pa ostaje na razini pretpostavke. Slične prijedloge iznosili su i drugi autori, pa se riječ A/JA-SA-SA-RA povezivala sa sljedećim božanskim imenima: Asherat, Ashashara, Reshup-Saramana, Yashashalam, te s hetitskom titulom 'kraljica'.²⁰ Pokazalo se da se ista riječ pojavljuje i na pečatima s kretskim hijeroglifskim pismom, ali u skraćenom obliku A-SA.²¹ Upravo je to bio jedan od ključnih elemenata na temelju kojega se došlo do zaključka da je kretsko hijeroglifsko pismo također silabičke, a ne piktografske prirode.²²

Na dvjema votivnim sjekirama iz Arkalokorija na Kreti (Sl. 4) te na kamenoj kutlači s otoka Kitere pojavljuje se riječ I-DA-MA-TE, koju su neki spremno

¹⁵ Početni slog ove riječi varira, neke riječi počinju slogom A, neke slogom JA. Svojedobno je bilo predloženo da se inačica sa slogom JA javlja kad prethodna riječ završava samoglasnikom, pa bi onda fonem *j* imao tranzicijsku ulogu između dva samoglasnika (POPE i GOOLD 1955, 5). U obliku JA-SA-SA-RA-ME završni slog ME protumačen je kao mogući sufiks ili posvojna zamjenica (GEORGIEV 1983, 129). U tome je obliku riječ zapisana četiri puta, a u jednom slučaju pronalazimo i oblik JA-SA-SA-RA-MA-NA (vidi popis relevantnih natpisa u TOMAS 2002, 57).

¹⁶ Fragmentarno znači da su predmet i riječ na njemu sačuvani samo djelomično.

¹⁷ SCHOEP 1994, 16-17; GODART i OLIVIER 1985, 161-161, 229.

¹⁸ EVANS 1921, 631.

¹⁹ OWENS 1996.

²⁰ Bibliografija u SCHOEP 1994, 11. Leonard Palmer je na temelju sličnosti riječi A/JA-SA-SA-RA s riječju Ashashara (koju je on preveo kao „my lady“) otišao toliko daleko da je tvrdio da je jezik pisma linear A bio luvijjski (PALMER 1958).

²¹ V. GRUMACH 1968; POPE 1961.

²² POPE 1968; YOUNGER 1996-1997.

protumačili kao *Ἰδα ἡ μήτηρ*, tj. majka Ida, referirajući se na planinu Idu na Kreti gdje je, prema jednoj inačici mita, bio rođen Zeus. Problem je, naravno, činjenica da se natpis protumačio grčkim jezikom koji pismo linear A nije bilježilo. Također je svojedobno predloženo da je DA-MA-TE ime božice Demetre,²³ no nesuvislost tog tumačenja leži u činjenici da se Demetrino ime ne pojavljuje na pismu linear B koje kronološki slijedi. Da je to, dakle, božanstvo koje su Grci eventualno preuzeli od Minojaca (u slučaju da se DA-MA-TE ustinu može protumačiti kao ime božice), bilo bi jako čudno da ga Grci uopće ne spominju u tekstovima pisma linear B, za razliku od većine drugih bogova grčkog panteona.²⁴

Budući da pismo linear A nije dešifrirano, jedini pouzdan način za razumijevanje tekstova na njemu jest usporedba sa slično koncipiranim tekstovima na pismu linear B, prije svega na predmetima na kojima se rabe oba pisma, a to su glinene pločice.²⁵ Predmeti ritualne namjene ispisani pismom linear B zasad još nisu otkriveni, pa tekstove na ritualnim predmetima s pismom linear A ne možemo odgonetati analognim postupkom preko pisma linear B.²⁶ Postoje, doduše, pločice na pismu linear B koje se tiču religioznoga aspekta mikenskog društva,²⁷ ali navode isključivo prinose bogovima koje je dala palača, tiču se dakle, administrativnoga aspekta rituala neke palače.

Upravo zbog toga zasad nismo u stanju sa sigurnošću reći da je riječ A/JA-SA-SA-RA uistinu značila ime nekog minojskog božanstva, a kamoli Božice Majke. Budući da pismo linear A nije dešifrirano, jedini pouzdan dokaz za takvo tumačenje spomenute riječi bila bi njezina uporaba u dešifriranome pismu linear B, i to u kontekstu koji bi jasno sugerirao da se radi o božičinu imenu. No, na pismu linear B riječ uopće nije zabilježena, čak ni u zapsima koji se tiču religioznih tema. Moguće je stoga da je A/JA-SA-SA-RA bilo ime božanstva koje iz minojske religije nije preuzeto u mikensku pa ga zato nema u tekstovima na pismu linear B koji opisuju daće bogovima. No, sasvim je moguće i da na pismu linear A riječ A/JA-SA-SA-RA nije bila ime božanstva, već je imala drugo značenje vezano uz ritual. Otuda njezina učestala uporaba.

Zaključak je da zasad nema direktnoga dokaza da se u tekstovima na pismu linear A spominjala Božica Majka, a kamoli da je riječ A/JA-SA-SA-RA označavala upravo nju. Minojski ikonografski prikazi, pak, obiluju nedvojbenim indikacijama da je minojskom religijom dominiralo upravo žensko božanstvo naglašenih atributa plodnosti (Sl. 5) Spomen toga božanstva, provizorno nazvanog minojskom Potnijom, stoga i dalje tražimo na natpisima s pismom linear A.

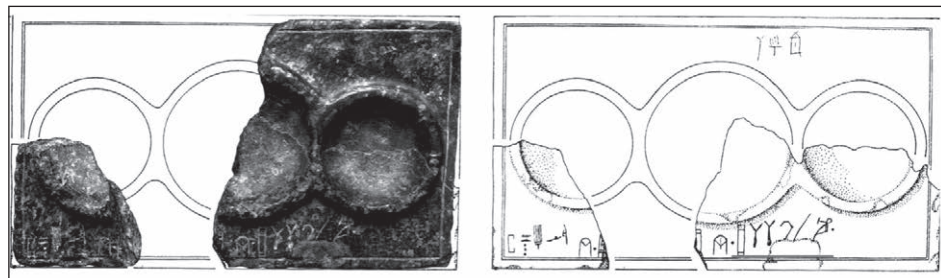
²³ *Contra* DUHOUX 1994-1995, 291.

²⁴ Problem je uz dodatnu bibliografiju raspravljen u DAVIS 2014, 122–123.

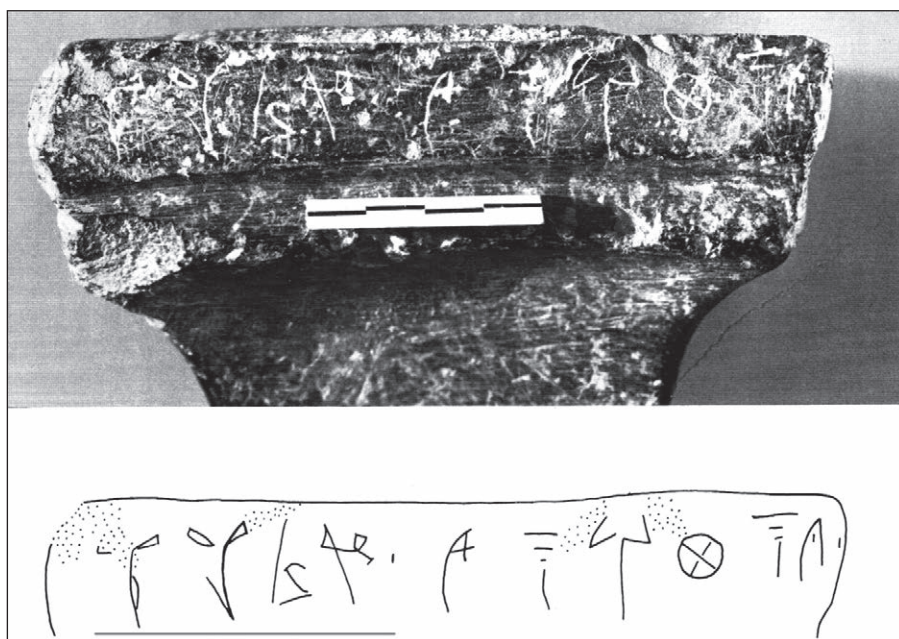
²⁵ SCHOEP 2002.

²⁶ TOMAS 2007.

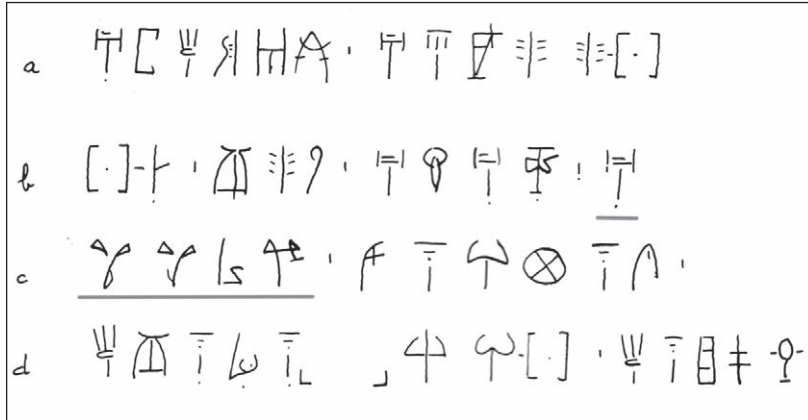
²⁷ SCHOEP 2007; HILLER 2011.

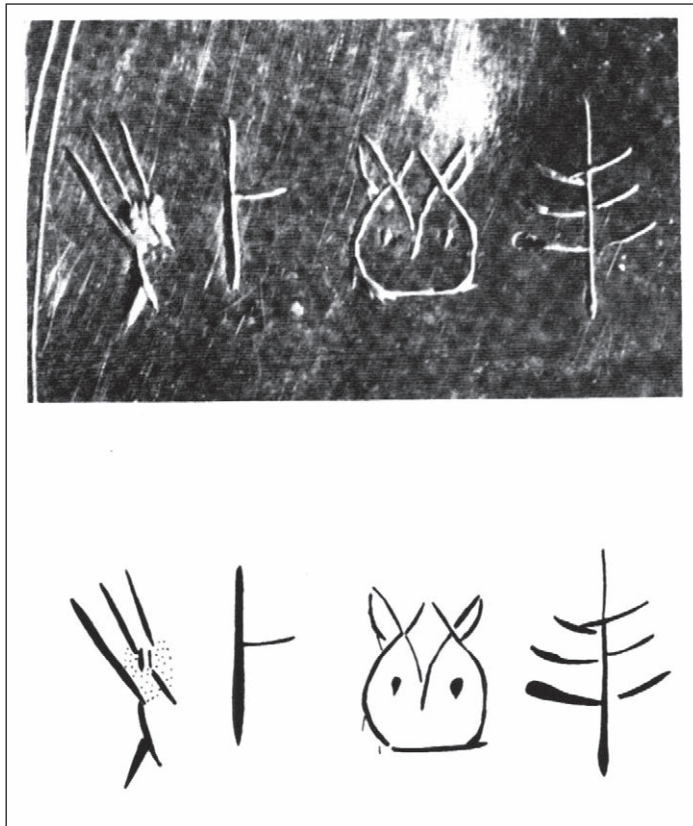
Slika 1: Libacijski stol iz pećine Psihro (PS Za 2) s natpisom na pismu linear A. Podcrтана je riječ JA-SA-SA-RA-ME. Stol je izrađen između 1800. i 1450. g. pr. Kr. (GALANAKIS 2013, 136, sl. 257).

Slika 2: Jedna od strana žrtvenoga stola iz Palekastra (PK Za 11) s natpisom na pismu linear A. Podcrтана je skupina SA-SA-RA-ME (prvi znak riječi, tj. slog A na drugoj je strani stola). Točna datacija stola nije poznata (GODART i OLIVIER 1982, 33).

Slika 3: Kompletan natpis sa sve četiri strane žrtvenoga stola iz Palekastra (PK Za 11). Podcrtana je riječ A-SA-SA-RA-ME (GODART i OLIVIER 1982, 34).

Slika 4: Fragment sjekire iz Arkalokorija (AR Zf 1) s natpisom I-DA-MA-TE. Točna datacija sjekire nije poznata (GODART i OLIVIER 1982, 142).

Slika 5: Figurice od fajanse iz svetišta u Knosu datirane oko 1600. g. pr. Kr., mogući prikazi minojskih božica (GALANAKIS 2013, 51, sl. 76).

Bibliografija

- DAVIS, B. 2014. *Minoan Stone Vessels with Linear A Inscriptions (Aegaeum 36)*, Leuven – Liège: Peeters.
- DUHOUX, Y. 1989. Le Linéaire A: Problèmes de déchiffrement, u Y. DUHOUX, Th. PALAIMA i J. BENNET (ur.), *Problems in Decipherment*, Lovain-la-Neuve: Peeters, 59-119.
- DUHOUX, Y. 1994-1995. LA>B *da-ma-te* = Déméter? Sur la langue du linéaire A, *Minos* 29-30, 289-294.
- DUHOUX, Y. 1998. Pre-Hellenic Language(s) of Crete, *Journal of Indoeuropean Studies*, 26/1-2, 1-39.
- DUHOUX, Y. i MORPURGO DAVIES, A. 2008-2014. *A Companion to Linear B: Mycenaean Greek Texts and their World*, vol. I-III. Louvain-la-Neuve: Peeters.
- EVANS, A. 1897. Further discoveries of Cretan and Aegean script: with Libyan and proto-Egyptian comparisons, *Journal of Hellenic Studies* 17, 327-395.
- EVANS, A. 1921. *The Palace of Minos at Knossos*, vol. I, London: Macmillan.
- EVANS, A. 1928. *The Palace of Minos at Knossos*, vol. II, London: Macmillan.
- EVANS, A. 1930. *The Palace of Minos at Knossos*, vol. III, London: Macmillan.
- EVANS, A. 1935. *The Palace of Minos at Knossos*, vol. IV, London: Macmillan.
- GALANAKIS, Y. 2013. *The Aegean World. A Guide to the Cycladic, Minoan and Mycenaean Antiquities in the Ashmolean Museum*, Oxford: Ashmolean Museum.
- GEORGIEV, V. 1983. L'état actuel des études des inscriptions minoennes, u A. HEUBECK i G. NEUMANN (ur.), *Res Mycenae. Akten des VII. Internationalen Mykenologischen Colloquiums in Nürnberg*, Göttingen: Vandenhoeck i Ruprecht.
- GODART, L. i OLIVIER, J.-P. 1982. *Recueil des inscriptions en linéaire A*, vol. IV, Atena: École française d'Athènes.
- GODART, L. i OLIVIER, J.-P. 1985. *Recueil des inscriptions en linéaire A*, vol. V, Atena: École française d'Athènes.
- GRUMACH, E. 1968. The Minoan libation formula – again, *Kadmos* 7, 7-26.
- HILLER, S. 2011. Mycenaean religion and cult, u Y. DUHOUX i A. MORPURGO DAVIES (ur.), *A Companion to Linear B. Mycenaean Greek Texts and their World*, vol. 2, Louvain-la-Neuve Peeters, 169-211.
- KYRIAKIDIS, E. 2005. *Ritual in the Bronze Age Aegean. The Minoan Peak Sanctuaries*, London: Duckworth.
- LUPACK, S. 2010. Minoan religion, u E. CLINE (ur.), *The Oxford Handbook of the Bronze Age Aegean (ca. 3000-1000 BC)*, Oxford: Oxford University Press, 251-262.
- NIKOLIDAKI, K. i OWENS, G. 1994. The Minoan Libation Formula – practical considerations, *Cretan Studies* 4, 149-155.
- OWENS, G. A. 1996. Astarte/Ishtar/Ishassaras/Asasaramé: The Great Mother Goddess of Minoan Crete and the Eastern Mediterranean, *Cretan Studies* 5, 209-218.

- PALAIMA, Th. 2010. Linear B, u E. CLINE (ur.), *The Oxford Handbook of the Bronze Age Aegean (ca. 3000-1000 BC)*, Oxford: Oxford University Press, 356-372.
- PALMER, L. 1958. Luvian and Linear A, *Transactions of the Philological Society* 57, 75-100.
- PEATFIELD, A. 1983. The topography of Minoan peak sanctuaries, *Annual of the British School at Athens* 78, 273-279.
- PEATFIELD, A. 1990. Minoan peak sanctuaries: history and society, *Opuscula Atheniensia* 18, 117-131.
- POPE, M. 1961. The Minoan goddess Asasara – an obituary, *Bulletin of the Institute of Classical Studies* 8, 29-31.
- POPE, M. 1968. The first Cretan palace script, u *Atti e Memorie del Primo Congresso Internazionale di Micenologia I (Incunabula Graeca 25)*, 438-447.
- POPE, M. i GOOLD, G. P. 1955. *Preliminary Investigations into the Cretan Linear A Script*, Cape Town.
- SCHOEP, I. 1994. Ritual, politics and script on Minoan Crete, *Aegean Archaeology* 1, 7-25.
- SCHOEP, I. 2002. *The Administration of Neopalatial Crete: a Critical Assessment of the Linear A Tablets and their Role in the Administrative Process (Minos Supplement 17)*, Salamanca: Universidad de Salamanca.
- SCHOEP, I. 2007. Les tablettes en linéaire A et l'identification des espaces civils et religieux dans la Crète néopalatiale (MR I, ca 1650-1470 av. J.-C., u I. BOEHM i S. MÜLLER-CELKA (ur.), *Espace Civil, Espace Religieux en Égée durant la période mycénienne. Actes des journées d'archéologie et de philologie mycénienne (Travaux de la Maison de l'Orient et de la Méditerranée 54)*, Lyon: Maison de l'Orient et de la Méditerranée, 135-144.
- SHELMERDINE, C. W. i BENNET, J. 2008. Economy and administration, u C. Shelmerdine (ur.), *The Cambridge Companion to the Aegean Bronze Age*, Cambridge: Cambridge University Press, 289-309.
- TOMAS, H. 2002. Votive Inscriptions in Linear A, in M. MILIĆEVIĆ-BRADAČ (ur.), *Signa et Litterae*, Zagreb: FF-Press, 43-61.
- TOMAS, H. 2003. Who were the Readers of Linear A Inscriptions?, in A. BRYLSBAERT et al., *SOMA 2002. Symposium on Mediterranean Archaeology (British Archaeological Reports, International Series 1142)*, Oxford: Archaeopress, 129-139.
- TOMAS, H. 2007. Differences between Linear A and Linear B in the sphere of religious matters, u I. BOEHM i S. MÜLLER-CELKA (ur.), *Espace Civil, Espace Religieux en Égée durant la période mycénienne. Actes des journées d'archéologie et de philologie mycénienne (Travaux de la Maison de l'Orient et de la Méditerranée 54)*, Lyon: Maison de l'Orient et de la Méditerranée, 121-133.
- TOMAS, H. 2010. Cretan Hieroglyphic and Linear A, u E. CLINE (ur.), *The Oxford Handbook of the Bronze Age Aegean (ca. 3000-1000 BC)*, Oxford: Oxford University Press, 340-355.
- VENTRIS, M. i CHADWICK, J. 1956. *Documents in Mycenaean Greek*, Cambridge: Cambridge University Press.

- YOUNGER, J. G. 1996-1997 The Cretan Hieroglyphic Script: a Review Article, *Minos* 31-32, 379-400.
- YOUNGER, J. G. i REHAK, P. 2008. Minoan culture: religion, burial customs and administration, u C. SHELMERDINE (ur.), *The Cambridge Companion to the Aegean Bronze Age*, Cambridge: Cambridge University Press, 165-185.

In search of Minoan Potnia in written sources

During the Minoan period on Crete and several other Aegean islands, two scripts had been used: the Cretan hieroglyphic and Linear A. Unfortunately, both are still undeciphered, but the nature of the inscribed items implies what kinds of texts were at issue. Both scripts have mostly been found on clay tablets, which had an administrative function, and were found in parts of Minoan buildings which could be identified as repositories or archives. But there is still a whole array of inscribed items that cannot be associated with administration, since they were found in tombs or Minoan sanctuaries. This second group of inscriptions is of great interest because they can be ascribed with votive meaning. On some of them, a "Minoan libation formula" can be found, with the word A/JA-SA-SA-RA repeating constantly. The word is interpreted as a plausible name of a goddess – maybe the goddess from Minoan iconographic depictions, tentatively called Potnia and considered the Minoan chief deity, precisely a Mother Goddess of its kind. This paper provides a discussion on the mentioned votive inscriptions, and other that contain possible references to Minoan female deities.

Key words: linear A, linear B, Minoan religion, ritual inscription, libation table, Potnia

Ključne riječi: linear A, linear B, minojska religija, ritualni natpis, libacijski stol, Potnija

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI 46

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase sans-serif font.

ZAGREB 2014.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 46

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Vlatko Previšić

Glavni urednik / Editor-in-Chief

Hrvoje Gračanin

Uredništvo / Editorial Board

Bruna Kuntić-Makvić (stara povijest/ancient history), Zrinka Nikolić Jakus (srednji vijek/
medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Željko Holjevac
(moderna povijest/modern history), Tvrтко Jakovina (suvremena povijest/contemporary history),
Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko
Bratož (Ljubljana), Snježana Buzov (Columbus, Ohio), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki
(Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Alojz Ivanišević (Wien),
Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz),
Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj),
Nada Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd),
Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

Izvršna urednica za tuzemnu i inozemnu razmjenu /

Executive Editor for Publications Exchange

Kristina Milković

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb

Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske,

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS

Naslovna stranica

Iva Mandić

Grafičko oblikovanje i računalni slog

Ivanka Cokol

Lektura

Jadranka Brnčić

Tisak

Web2tisak, Zagreb

Naklada

250 primjeraka

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrcak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*